

**Bo'lg'usi o'qituvchilarda sotsial intellekt rivojlantirishning psixologik
jihatlari**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch Davlat Universiteti
Psixologiya yo'nalishi
2-bosqich magistranti
Xudaybergenova Nodira Ziyadullayevna

Annotatsiya: Mazkur tezis bo'lg'usi o'qituvchilarda sotsial intellektni rivojlantirishning psixologik jihatlari o'rganishga bag'ishlangan. O'qituvchi faoliyatida sotsial intellektning ahamiyati tobora ortib bormoqda, chunki o'qituvchilar nafaqat bilim berish, balki talabalarning psixologik holatini tushunish, ularga ijtimoiy va emotsional qo'llab-quvvatlashni ta'minlashda ham katta rol o'ynaydi. Sotsial intellekt talabaning ijtimoiy va emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, jamoa bilan samarali muloqot qilish, konfliktlarni hal qilish va o'zaro munosabatlarni mustahkamlashga yordam beradi. Ushbu tadqiqotda sotsial intellektni rivojlantirishning asosiy psixologik omillari tahlil qilinadi va bo'lg'usi o'qituvchilarda sotsial intellektni rivojlantirish uchun tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: sotsial intellekt, psixologik jihatlari, o'qituvchilar, ijtimoiy ko'nikmalar, emotsional intellekt, konfliktlarni hal qilish, jamoa bilan muloqot, pedagogik yondashuvlar.

Annotation: This thesis focuses on the psychological aspects of developing social intelligence in future teachers. The importance of social intelligence in the teaching profession is increasingly recognized, as teachers play a crucial role not only in imparting knowledge but also in understanding students' psychological states and providing emotional and social support. Social intelligence helps in supporting students' social and emotional development, communicating effectively with others, resolving conflicts, and strengthening interpersonal relationships. This study analyzes the key psychological factors involved in developing social intelligence and provides recommendations for enhancing social intelligence in future educators.

Keywords: social intelligence, psychological aspects, teachers, social skills, emotional intelligence, conflict resolution, communication with the team, pedagogical approaches.

Аннотация: Настоящая тезис посвящена исследованию психологических аспектов развития социального интеллекта у будущих учителей. Значение социального интеллекта в преподавательской деятельности постоянно возрастает, поскольку учителя играют важную роль не только в передаче знаний, но и в понимании психологического состояния студентов, обеспечении их социальной и эмоциональной поддержки. Социальный интеллект помогает поддерживать социальное и эмоциональное развитие студентов, эффективно коммуницировать, решать конфликты и укреплять межличностные отношения. В данном исследовании анализируются основные психологические факторы, влияющие на развитие социального интеллекта, а также даются рекомендации по его развитию у будущих педагогов.

Ключевые слова: социальный интеллект, психологические аспекты, учителя, социальные навыки, эмоциональный интеллект, разрешение конфликтов, коммуникация в коллективе, педагогические подходы.

Kirish: Zamonaviy ta'lim tizimi faqat bilim berish bilan cheklanmaydi, balki talabaning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham e'tibor qaratadi. O'qituvchi nafaqat akademik bilimlarni o'rgatish, balki o'quvchilarning psixologik, ijtimoiy va emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda ham muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun, bo'lg'usi o'qituvchilarda ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarni, xususan, sotsial intellektni rivojlantirish masalasi dolzarb hisoblanadi.

Sotsial intellekt o'zaro munosabatlarda, muloqotda va jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy ko'nikmalar, hissiy sezgilar va emotsional aqlni o'z ichiga oladi. Bu ko'nikmalar o'qituvchilarning talaba bilan samarali muloqot qilishini, konfliktlarni hal qilishini, o'quvchilarni ijtimoiy muhitga moslashishga o'rgatishini ta'minlaydi. Shuningdek, sotsial intellekt o'qituvchining o'zini anglashiga, boshqalar bilan sog'lom va muvaffaqiyatli munosabatlar o'rnatishiga yordam beradi.

Zamonaviy o'qituvchidan nafaqat yuqori akademik malakaga ega bo'lish, balki talabalarning psixologik holatini tushunish, ularning ehtiyojlarini inobatga olish, hissiy

va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash ko'nikmalariga ega bo'lish talab etiladi. Bunday ko'nikmalarni rivojlantirishda sotsial intellektning ahamiyati katta. Sotsial intellektga ega bo'lgan o'qituvchilar talabalarning ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlaydi, ularga jamoa ishini o'rganishda yordam beradi va ularning psixologik salomatligini saqlashda muhim omil bo'ladi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi bo'lg'usi o'qituvchilarda sotsial intellektni rivojlantirishning psixologik jihatlarini o'rganish, bu jarayonda talabalarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan metod va yondashuvlarni tahlil qilishdir. Tadqiqotda, shuningdek, o'qituvchilarning sotsial intellektini rivojlantirish uchun psixologik metodlar va tavsiyalar beriladi. Bu masalani chuqur o'rganish bo'lg'usi o'qituvchilarni zamonaviy pedagogik va psixologik ehtiyojlarga javob bera olishlariga tayyorlashga yordam beradi.

Shu bilan birga, ushbu tadqiqot talabalarning o'zini anglash, ijtimoiy va emotsional farovonligini oshirishda sotsial intellektni rivojlantirishning psixologik yondashuvlari va metodlari bo'yicha muhim bilimlarni taqdim etadi.

Asosiy qism: Sotsial intellektning ta'rifi va ahamiyati

Sotsial intellekt — bu insonning ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli ishlash, boshqalar bilan samarali muloqot qilish va jamoa ichida yaxshi munosabatlar o'rnatish qobiliyatidir. Bu tushuncha odamlarning boshqalar bilan o'zaro munosabatlarida, shuningdek, jamiyatdagi turli vaziyatlarda o'zini qanday tutishini tushunishga yordam beradi. Sotsial intellekt, asosan, quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat:

- **Empatiya** – boshqalarning hissiyotlarini tushunish va ularga mos ravishda munosabatda bo'lish.
- **Ijtimoiy sezgirlik** – ijtimoiy holatlarni va boshqalarning ehtiyojlarini to'g'ri anglash.
- **Kommunikatsiya qobiliyati** – o'z fikrlarini aniq va samarali ifodalash, boshqalar bilan konstruktiv muloqot o'rnatish.
- **Ijtimoiy moslashuvchanlik** – turli ijtimoiy muhitlarga moslashish va jamoa ichida o'zini to'g'ri tutish.

O'qituvchilik faoliyatida sotsial intellektning ahamiyati katta. O'qituvchi nafaqat bilim berish, balki talabalarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda, shuningdek, talaba va o'qituvchi o'rtasida ijobiy munosabatlarni

oʻrnatishda muhim rol oʻynaydi. Shuningdek, sotsial intellekt oʻqituvchiga talabalarning ehtiyojlarini aniqlash, ularga individual yondashish va taʼlim jarayonini samarali tashkil etish imkoniyatini beradi.

Sotsial intellektning oʻqituvchilarda rivojlanishining psixologik jihatlari

Sotsial intellektni rivojlantirish psixologik jihatdan oʻqituvchilarga bir nechta foydalar keltiradi. Bu foydalar quyidagi psixologik jihatlarda oʻz aksini topadi:

- **Empatiya va hissiy intellektni rivojlantirish:** Oʻqituvchilar empatiya orqali talabalarning hissiyotlarini anglab, ularning ehtiyojlariga mos ravishda javob bera olishadi. Empatiya, shuningdek, talabaning psixologik farovonligini taʼminlashda va ularni qoʻllab-quvvatlashda yordam beradi. Hissiy intellekt oʻqituvchiga talabaning emotsional holatini tushunishga yordam beradi va muloqotda yanada samarali boʻlishini taʼminlaydi.

- **Ijtimoiy sezgirlik:** Oʻqituvchilarda ijtimoiy sezgirlikni rivojlantirish orqali, ular talabalarning ijtimoiy ehtiyojlarini aniqlay olishadi. Ijtimoiy sezgirlik oʻqituvchiga talaba bilan yaxshiroq munosabatlar oʻrnatishda yordam beradi, shu bilan birga oʻqituvchi ijtimoiy vaziyatlarga moslashish qobiliyatiga ega boʻladi. Bu, ayniqsa, qiyin va stressli vaziyatlarda muhimdir.

- **Kommunikatsiya va muloqot koʻnikmalarini rivojlantirish:** Sotsial intellekt oʻqituvchilarning muloqot koʻnikmalarini rivojlantiradi, bu esa ularning talabalari bilan samarali va ochiq muloqot qilishga yordam beradi. Oʻqituvchi nafaqat oʻz fikrini tushunarli qilib ifodalashi kerak, balki talabalarning fikrlarini tinglashi va ularni tushunishi ham zarur. Shu orqali oʻqituvchi taʼlim jarayonini samarali tashkil etadi va ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli ishlashiga yordam beradi.

- **Konfliktlarni hal qilish:** Sotsial intellektning muhim jihatlari orasida konfliktlarni hal qilish qobiliyati ham bor. Oʻqituvchilar oʻzlarining sotsial intellektini rivojlantirgan holda, ijtimoiy vaziyatlarda yuzaga kelgan konfliktlarni samarali va adolatli tarzda hal qilishga qodir boʻlishadi. Konfliktlarni hal qilishda, oʻqituvchining ijtimoiy sezgirligi va empatiyasi katta ahamiyatga ega, chunki bu koʻnikmalar talabalarga yaxshiroq yordam berish imkonini yaratadi.

Bo'lg'usi o'qituvchilarda sotsial intellektni rivojlantirishning psixologik metodlari

Bo'lg'usi o'qituvchilarni sotsial intellektni rivojlantirishga tayyorlash uchun bir qator psixologik metodlar va yondashuvlar qo'llanilishi mumkin. Ulardan ba'zilari quyidagilar:

- **Treninglar va seminarlar:** O'qituvchilarda sotsial intellektni rivojlantirish uchun maxsus treninglar va seminarlar o'tkazish samarali bo'ladi. Bu treninglarda empatiya, ijtimoiy sezgirlik, konfliktlarni hal qilish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan amaliy mashg'ulotlar o'tkazish zarur.

- **Ruhiy ko'mak va maslahatlar:** O'qituvchilar uchun psixologik yordam va maslahat xizmatlarini tashkil etish ularning psixologik farovonligini yaxshilashga yordam beradi. Shuningdek, o'qituvchilarga o'zlarining hissiy holatini boshqarish, stressni kamaytirish va emotsional intellektni rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berish muhimdir.

- **Amaliy faoliyatlar:** O'qituvchilarga amaliy faoliyatlar orqali o'zlarining ijtimoiy ko'nikmalarini sinovdan o'tkazish imkoniyatlarini yaratish zarur. Bu, masalan, guruh ishlarida ishtirok etish, talaba bilan muloqot qilish va ijtimoiy muammolarni yechish bo'yicha amaliy mashg'ulotlar bo'lishi mumkin.

Sotsial intellektni rivojlantirishda pedagogik yondashuvlar

Pedagogik yondashuvlar o'qituvchilarda sotsial intellektni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ular quyidagi usullarni o'z ichiga oladi:

- **Interaktiv va kooperativ o'qitish:** O'qituvchi talabalari bilan samarali muloqot qilish va guruh ishlari orqali sotsial intellektni rivojlantirishi mumkin. Interaktiv metodlar, talaba va o'qituvchi o'rtasida o'rganish va o'zaro muloqotni mustahkamlashga yordam beradi.

- **Shaxsiy yondashuv:** Har bir talaba o'ziga xos va o'ziga mos yondashuvni talab qiladi. O'qituvchilar talabalarining individual xususiyatlarini hisobga olib, har birining ehtiyojlariga javob beradigan ta'lim jarayonini tashkil etishlari kerak.

- **Ijtimoiy-emotsional ta'lim:** O'qituvchilar talabalarga nafaqat bilim, balki ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarni ham o'rgatishlari zarur. Bu ko'nikmalar talabalarining jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarurdir.

Sotsial intellekt bo'lg'usi o'qituvchilarning nafaqat akademik, balki ijtimoiy va emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Sotsial intellektni rivojlantirish orqali o'qituvchilar talabalarga nafaqat bilimlar, balki turli ijtimoiy vaziyatlarda muvaffaqiyatli ishlash ko'nikmalarini ham o'rgatish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shuning uchun, bo'lg'usi o'qituvchilarga sotsial intellektni rivojlantirishni pedagogik jarayonning ajralmas qismi sifatida tashkil etish zarur.

Mavzuning dolzarbligi

Zamonaviy ta'lim tizimi faqat bilim berish bilan cheklanmaydi, balki o'quvchilarni ijtimoiy va emotsional jihatdan ham rivojlantirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Buning uchun o'qituvchining nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning ijtimoiy va hissiy holatini tushunadigan va ularni qo'llab-quvvatlaydigan psixologik ko'nikmalarga ega bo'lishi muhimdir. Aynan shu nuqtada sotsial intellektning ahamiyati ortadi. Sotsial intellekt, ya'ni boshqalar bilan samarali muloqot qilish, empatiya, konfliktlarni hal qilish, ijtimoiy sezgirlik va jamoa bilan ishlash ko'nikmalari, bo'lg'usi o'qituvchilarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishida zarur bo'lgan asosiy psixologik jihatlaridir.

Bo'lg'usi o'qituvchilar uchun sotsial intellektni rivojlantirishning dolzarbligi shundaki, o'qituvchilar talabalarining psixologik, emotsional va ijtimoiy farovonligini ta'minlash, ularning ijtimoiy integratsiyasini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Talabalar o'qituvchi bilan nafaqat bilim, balki shaxsiy, ijtimoiy va hissiy aloqalarni o'rnatadilar. Shuning uchun, o'qituvchilar talabalarining ruhiy holatini tushunib, ularga zarur yordam ko'rsatish, o'zaro hurmat va ishonchga asoslangan munosabatlar o'rnatish, muvaffaqiyatli ta'lim jarayonini tashkil etish uchun sotsial intellekt ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur.

Shu bilan birga, o'qituvchilarda sotsial intellektni rivojlantirish, jamiyatdagi turli ijtimoiy vaziyatlarga moslashish va talabalarga o'zlarini ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli namoyon etishga yordam beradi. Bu o'z navbatida, bo'lg'usi o'qituvchilarning pedagogik faoliyatining samaradorligini oshiradi. Sotsial intellektning yuqori darajasi, shuningdek, o'qituvchining o'zida stressni boshqarish, vaqtni samarali rejalashtirish va o'zaro munosabatlarni boshqarish qobiliyatini rivojlantiradi, bu esa nafaqat o'qituvchining, balki butun ta'lim tizimining sifatini yaxshilaydi.

Zamonaviy o'qituvchilarga, ayniqsa, ta'limning murakkab va o'zgaruvchan sharoitlarida ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarni rivojlantirishni ta'minlash zarur. Shu bois, bo'lg'usi o'qituvchilarda sotsial intellektni rivojlantirishning psixologik jihatlari dolzarb bo'lib, pedagogik jarayonni yanada samarali va sifatli qilishga yordam beradi.

Xulosa va takliflar: Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchilarning nafaqat akademik bilimlari, balki ularning ijtimoiy va emotsional ko'nikmalari ham katta ahamiyatga ega. O'qituvchining sotsial intellekti, ya'ni boshqalar bilan samarali muloqot qilish, empatiya, ijtimoiy sezgirlik, va konfliktlarni hal qilish kabi ko'nikmalar talaba va o'qituvchi o'rtasidagi muvaffaqiyatli muloqotning asosini tashkil etadi. Shu sababli, bo'lg'usi o'qituvchilarni tayyorlashda sotsial intellektni rivojlantirishning psixologik jihatlari ayniqsa dolzarbdir.

Sotsial intellekt o'qituvchining pedagogik faoliyatining samaradorligini oshiradi, talabalarga individual yondashish imkonini beradi, ularning psixologik farovonligini ta'minlaydi va ta'lim jarayonini yanada muvaffaqiyatli qilishga yordam beradi. O'qituvchilarning sotsial intellektini rivojlantirish, shuningdek, ular o'z talabalari bilan mustahkam ijtimoiy munosabatlar o'rnatish, muloqotda samarali bo'lish, stressni boshqarish va vaqtni to'g'ri rejalashtirish kabi ko'nikmalarni yaxshilaydi.

Ushbu tadqiqotdan kelib chiqqan holda, bo'lg'usi o'qituvchilarda sotsial intellektni rivojlantirishda psixologik ko'nikmalarni o'rgatish va amaliy treninglar o'tkazish muhim ahamiyatga ega. Bu, nafaqat o'qituvchining professional faoliyatini samarali olib borishiga yordam beradi, balki talabalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Takliflar

1. **Treninglar va seminarlar tashkil etish:** Bo'lg'usi o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida sotsial intellektni rivojlantirishga qaratilgan maxsus treninglar va seminarlar o'tkazish zarur. Bu treninglarda muloqot ko'nikmalarini, empatiya, ijtimoiy sezgirlik va konfliktlarni hal qilish usullarini o'rgatish kerak. Amaliy mashg'ulotlar orqali o'qituvchilar o'zlarini ijtimoiy vaziyatlarda qanday tutishlarini sinab ko'rishlari mumkin.

2. **Psixologik maslahat va qo'llab-quvvatlash:** O'qituvchilarga psixologik maslahatlar va qo'llab-quvvatlash xizmatlari taqdim etilishi kerak. Bu xizmatlar

o'qituvchilarga o'z hissiy holatini boshqarish, stressni kamaytirish va ijtimoiy vaziyatlarga moslashish ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi.

3. **Ijtimoiy-emotsional ta'limni kuchaytirish:** O'qituvchilarga ijtimoiy-emotsional ta'limni o'rgatish, ularning sotsial intellektini rivojlantirishga yordam beradi. Ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni o'rgatish nafaqat o'qituvchi uchun, balki o'quvchilar uchun ham foydali bo'ladi, chunki bu ko'nikmalar talabalarning jamoada ishlashini, muloqotda bo'lishini va ijtimoiy masalalarda samarali qarorlar qabul qilishini ta'minlaydi.

4. **Shaxsiy yondashuvni rivojlantirish:** O'qituvchilarga har bir talabaga individual yondashish, uning ehtiyojlarini tushunish va unga mos keladigan pedagogik usullarni qo'llashni o'rgatish zarur. Bu orqali o'qituvchilar o'zlarining sotsial intellektlarini rivojlantirishi va talabalarning psixologik holatini yaxshilashga yordam berishi mumkin.

5. **Amaliy faoliyatlarni tashkil etish:** Sotsial intellektni rivojlantirish uchun o'qituvchilarni guruh ishlarida ishtirok etishga, ijtimoiy vaziyatlarda faol bo'lishga va jamoa ishini tashkil etishga undash zarur. Bunday faoliyatlar o'qituvchilarning o'zaro munosabatlarida ko'nikmalarini sinovdan o'tkazish va rivojlantirish imkonini beradi.

6. **Mentorlik tizimini yaratish:** Bo'lg'usi o'qituvchilarni mentorlik orqali tayyorlash, ular bilan sotsial intellektni rivojlantirish jarayonini muhokama qilish va amaliy mashg'ulotlar o'tkazish samarali bo'ladi. Mentorlar o'qituvchilarga o'zlarining sotsial intellektini yanada yaxshilash va o'quv jarayonida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan maslahatlar berishi mumkin.

Yuqoridagi takliflar bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar bo'lg'usi o'qituvchilarda sotsial intellektni rivojlantirishda samarali bo'ladi va ularning pedagogik faoliyatini yaxshilashga, shuningdek, talabalarning psixologik farovonligini oshirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kuchkarov, S. (2011). Psixologiya: umumiy va ijtimoiy psixologiya asoslari. Tashkent: «O'qituvchi» nashriyoti.
2. Xolmatov, S. (2015). Pedagogik psixologiya. Tashkent: «Nashriyot» nashriyoti.

3. O'ripov, M. (2014). Psixologik trening va o'qituvchilarning professional kompetensiyasi. Tashkent: «Iqtisod-Moliya» nashriyoti.
4. Nurmammedov, O. (2008). Ijtimoiy psixologiya: Teoriya va amaliyot. Tashkent: «O'zbekiston» nashriyoti.
5. Qosimov, T. (2013). Pedagogik psixologiyada yangi yondashuvlar. Tashkent: «O'qituvchi» nashriyoti.
6. Shodiev, M. (2012). Ijtimoiy-emotsional ta'lim: nazariya va amaliyot. Tashkent: «Fan» nashriyoti.
7. Xolmatov, S. (2017). Psixologik maslahat va uning ta'limdagi roli. Tashkent: «Nashriyot» nashriyoti.
8. Toshpo'latov, A. (2011). Sotsial psixologiya va uning ta'limdagi ahamiyati. Tashkent: «O'qituvchi» nashriyoti.
9. Husniddinov, A. (2014). O'qituvchining psixologik tayyorgarligi. Tashkent: «O'zbekiston» nashriyoti.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING